

Reactie op het artikel Hollandse historie in 17e-eeuws Gotenburg

RAIMOND VEENSTRA

Caroline Schneider beschrijft in HGT 2007-2 de Hollandse historie in 17^e-eeuws Gotenburg. Schneider concludeert in dit artikel dat er duidelijke Hollandse invloeden zichtbaar zijn in het hedendaagse Gotenburg. Maar uit het artikel blijkt vooral dat de auteur geen greep heeft op de geschiedenis en geografie van het Göta Älv-dal.

In het artikel stelt de auteur dat de West-Zweedse stad Gotenburg volgens de principes van Hollandse vestingbouwers is gebouwd en een belangrijke en omvangrijke Hollandse populatie kende. Logischerwijze zou Gotenburg in zijn citymarketing daarvan gebruik moeten maken. Een magere historische analyse op basis van vooral een fotoboek (Bohlin, 2000) en de permanente tentoonstelling in het Stadsmuseum dient ter ondersteuning voor het betoog. Maar deze analyse bevat aantoonbare fouten en oogt niet kritisch. Aan een gebrek aan bronnen of literatuur kan dit in ieder geval niet liggen.

Het ontstaan van Gotenburg wordt door Schneider verbonden met het lot van de voorgangers (Oud)-Lödöse en Nieuw-Lödöse. Daarbij worden echter talrijke historische feiten verwisseld. Schneider beweert bijvoorbeeld dat Lödöse in 1563 een 'laatste verwoesting' onderging, met de stichting van Nieuw-Lödöse tot gevolg. Om Lödöse te verdedigen tegen Noorse en Deense aanvallen was volgens Schneider al eerder het fort Älvsborg gebouwd. Dit fort bestaat, getuige een afbeelding in het artikel, nog altijd en is vanaf de rivier zichtbaar. Maar de afbeelding toont een ander belangrijk fort: Bohus Fästning (vesting Bohus), gelegen twintig kilometer ten noorden van Gotenburg en dertig kilometer ten zuiden van Lödöse. Dit slot werd bovendien in 1308 juist door de 'vijand' Noorwegen gebouwd met als doel om de handel op Lödöse te bemoeilijken. Scheepvaart op weg naar of vanaf de kust moest bij het fort namelijk tol betalen. Het bedoelde fort Älvsborg ligt in Gotenburg, maar is in tegenstelling tot wat de auteur beweert niet zichtbaar vanaf de rivier: een groot hotel blokkeert het zicht en bovendien is er van het fort vrijwel niets meer over.

Schneider suggereert dat Nieuw-Lödöse het gevolg is van de verwoesting van Oud-Lödöse in 1563. Allereerst werd in dat jaar het stadje (!) Älvsborg verwoest en niet Lödöse. Nieuw-Lödöse werd bovendien al in 1473 gesticht, overigens onder vredige omstandigheden. Hoewel bij de precieze locatie van Nieuw-Lödöse en Gotenburg veiligheidsaspecten van belang zijn geweest, was de primaire aanleiding het ontwijken van de Noorse tolheffing bij Bohus Fästning, vlakbij het huidige Kungälv. De door Schneider gemaakte historische en geografische fouten die ik hier aanvoer, staan correct weergegeven bij zowel Bohlin als in de tekst van het Stadsmuseum. Schneider heeft van beide bronnen gebruik gemaakt.

Het benadrukken van het veiligheidsaspect oogt bij het eerste Gotenburg (1604-1611) nogal vreemd. Deze stad zou namelijk in eerste instantie helemaal geen vestingwerken krijgen. Bovendien was de grens met Noorwegen wel heel erg dichtbij: ongeveer drie kilometer, met de vijand bovendien in de rug en met het eigen fort Älvsborg aan de andere kant van de rivier. Dit fort werd meerdere malen met weinig succes door de Zweden verdedigd en was eenvoudig door de Denen aan te vallen. Van zowel Lödöse als Gotenburg wordt verder beweerd dat fort Älvsborg de stad bescherming bood, hoewel gescheiden door vijftig kilometer hemelsbreed. Ergens daartussen lag inderdaad Nieuw-Lödöse, namelijk ongeveer twee kilometer (of een tramhalte) van het huidige centraal station van Gotenburg. De *mental map* van Schneider ver- toont kortom duidelijke gebreken. Bovendien ligt Göteborg niet aan de Sont maar aan het Kattegat.

Schneider overdrijft verder consequent de omvang van de Hollandse bevolking in Gotenburg.

Het eerste Gotenburg (1604-1611) wordt in het artikel omschreven als een Hollandse kolonie met een grote Hollandse invloed, waarbij Schneider de in Zweden traditionele opvatting volgt. De bronverwijzing naar Bohlin is daarbij niet terecht, aangezien Bohlin hierover geen uitspraken doet.

Maar wie de discussie in Gotenburg over dit onderwerp kent, weet dat gedachten over een Hollandse kolonie momenteel naar de prullenmand worden verwezen. Het is juist dat Amsterdamse kooplieden betrokken waren bij de opbouw van Gotenburg. Tegelijkertijd zou het stadsbestuur door acht Nederlanders, acht Zweden en acht Duitsers worden gevormd. Van talrijke inwoners van Gotenburg kan de nationaliteit of herkomst echter helemaal niet worden vastgesteld aangezien slechts de naam bewaard is gebleven. Schneider stapt over deze problematiek heen of is er niet van op de hoogte.

In het artikel passeren talrijke plankaarten van Gotenburg de revue, met voor Nederlanders herkenbare kenmerken. Maar de plankkaart uit 1608, die door Schneider niet nader wordt toegelicht, is waarschijnlijk nooit in werkelijkheid uitgevoerd. Het rechtlijnige karakter van de kaart past eenvoudigweg niet in het heuvelachtige landschap en de vestingwal op de kaart is hoogst onzeker (zie Lilienberg, 1928). Het kerkje, dat in het artikel de Deense aanval van 1611 overleefde, bestaat uit een fundament en een 'grafsteen'. Daarop staat dat het kerkje in 1611 werd verwoest (!). Op on-Hollandse wijze zou dit kerkje, dankzij zijn ligging op de 'Molenberg', boven de omgeving uitgestoken hebben. Het tweede Gotenburg, gesticht in 1621, was volgens Schneider een 'Hollandse' handelsstad. Een analyse van de achternamen toont aan dat veertig tot vijftig Hollanders in 1639 tot de bevolking behoorden. Schneider vergeet echter te vermelden dat de bevolking volgens Bohlin 5000 inwoners telde. Bovendien is het duiden

van achternamen een onzuivere methode. Het kost weinig moeite om voor Gotenburg voorbeelden te vinden, waarbij het scheiden van Duitsers en Nederlanders aantoonbaar problemen heeft opgeleverd en Hollanders 'verzeedste' namen hebben gekregen of omgekeerd. Zelfs de tijdgenoten kwamen er in een enkel geval niet uit.

Schneider versterkt de 'Hollandse invloed' door het eerste stadsbestuur met tien Hollanders te vermelden. Ook hier staat in Zweeds onderzoek de Hollandse afkomst van een aantal raadsleden ter discussie. Bovendien betreft het hier een tijdelijk raadsbestuur. Voor het tweede Gotenburg gold namelijk dezelfde zetelverdeling als voor het eerste Gotenburg. Schneider stelt daarnaast dat de Hollanders hun invloedrijke positie aan het einde van de 17e eeuw verloren. Wie de geschiedenis van Gotenburg beter kent, weet dat de rol van de Hollanders al rond 1640 was uitgespeeld. Sterker nog, Gotenburg heeft nooit aantoonbaar een Hollandse meerderheid gekend. Dit roept de vraag op basis van welke criteria buitenlandse steden 'Hollands' genoemd mogen worden.

Het is Schneider niet gelukt om het historische landschap en de geschiedenis van de regio correct of op een aannemelijke wijze te interpreteren. Daarmee wordt tegelijkertijd een groot gedeelte van haar betoog krachtig ondermijnd.

LITERATUUR

- BOHLIN, G. (2000). *Göteborg och dess historia*, Familjen Olofsson.
- LILIENBERG, A. (1928). *Stadsbildningar och stadsplanar. I gotaälv Mynningsområde. Dran aldtsa tider till omkring adertonhundra wald*. Zachrissons Boktryckeri A-B.
- SCHNEIDER, C. (2007). *Hollandse historie in 17e-eeuws Gotenburg*. *Historisch Geografisch Tijdschrift*, nummer 2.

Reactie Caroline Schneider

De heer Veenstra geeft een aantal correcties op mijn artikel. Hij constateert terecht dat er enkele fouten in de inleiding geslopen zijn: de foto van de burcht is inderdaad niet van het oude fort Alvsborg en alleen het even verderop gelegen nieuwe fort Alvsborg is intact en goed zichtbaar. Ook verloren de Hollanders hun invloed niet aan het einde van de 17e eeuw maar al in het midden van de 17e eeuw, zoals overigens duidelijk blijkt uit de gegevens en jaartallen die ik enige regels later noem.

De opmerking over de ligging van Nieuw Lodose interpreteer ik als een niet relevante aanvulling. Nieuw Lodose ligt inderdaad vlakbij het Centraal Station van het huidige Gotenburg, maar aanzienlijk meer dan 1 tramhalte verwijderd van het oude Gotenburg dat op Hisingen gesticht was.

Ik heb het artikel geschreven naar aanleiding van een tweedejaars leeronderzoek naar het gebruik van Hollandse invloeden in de Goten-

burgse city marketing. Raimond Veenstra weerspreekt niet dat die invloeden wel degelijk bestaan, en daarmee staat de relevantie van dit onderzoek niet ter discussie. Overigens stel ik nergens, zoals Veenstra suggereert, in het artikel dat Gotenburg gebruik móet maken van deze gegevens.

Over de mate van Hollandse invloed valt blijkbaar te twisten, al is het percentage Hollanders als totaal van de bevolking in dat kader minstens zo discutabel als een onderzoek naar de herkomst van achternamen. Overigens schrijf ik nergens, zoals Veenstra verderop beweert, dat Gotenburg een Hollandse méerderheid heeft gekend. Dat er een Hollandse invloed was, en dat die terug te vinden is in de aanleg van de stad Gotenburg staat buiten kijf en dat gegeven was de basis voor mijn onderzoek.

Veenstra was destijds niet in staat of bereid te assisteren bij het foutloos maken van dit artikel. Het zal de lezers verheugen dat hij alsnog zijn inbreng geleverd heeft.